

**AYOLLAR BANDLIGI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA
IMKONIYATLAR*****Xalmatjanov Farxod Maxamatjanovich****Alfraganus universiteti**Iqtisodiyot fakulteti katta o'qituvchisi****Adhamboyev Tohirjon Mirjalol O'g'li****Alfraganus universiteti**Iqtisodiyot yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqola ayollar bandligining zamonaviy mehnat bozoridagi o'rni, global va mahalliy miqyosdagi tendensiyalari, gender tengligi va iqtisodiy faollik darajasi bilan bog'liq masalalarni tahlil qiladi. Unda O'zbekiston sharoitida ayollarni ish bilan ta'minlash, ularning kasbiy malakasini oshirish, raqamli ish imkoniyatlaridan foydalanish hamda davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari yoritilgan. Xalqaro va milliy statistik ma'lumotlarga tayangan holda ayollar bandligi bilan bog'liq kuchli va zaif tomonlar aniqlanadi hamda istiqbolli takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: Ayollar bandligi, mehnat bozori, gender tengligi, iqtisodiy faollik, raqamli iqtisodiyot, masofaviy ish, ayollar tadbirkorligi, O'zbekiston, ijtimoiy islohotlar.

Jahon iqtisodiyotining zamonaviy bosqichida ayollar mehnat bozoridagi ishtiroki tobora ortib bormoqda. Biroq bu o'sish hamma mamlakatlarda bir xilda kechmayapti. Gender tengligi nafaqat inson huquqlari masalasi, balki iqtisodiy samaradorlik va barqaror rivojlanish mezoniga aylangan. Ayollarni ish bilan ta'minlash, ularning mehnatga teng huquqli kirishini ta'minlash va raqobatbardosh kasb-hunar egasi sifatida shakllantirish masalasi BMTning Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (BRM) doirasida ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

O'zbekiston ham ayollarni mehnatga jalb qilish va ularning bandlik darajasini oshirish bo'yicha bir qator davlat dasturlarini amalga oshirmoqda. Respublikada "Ayollar daftari", "Hunarmand ayol", "Ayollar tadbirkorligi" kabi tashabbuslar orqali xotin-qizlar bandligini oshirish, ularni iqtisodiy jihatdan mustahkamlash, kasb-hunarga o'qitish va startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash ishlari olib borilmoqda.

Ushbu maqolada aynan ayollar bandligi masalasiga chuqur tahliliy yondashuv asosida baho beriladi, mavjud imkoniyatlar va to'siqlar, ularni bartaraf etish yo'llari muhokama qilinadi.

Ayollar bandligi masalasi ko'plab xalqaro va mahalliy ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilgan. Jumladan:

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT)ning 2021-yilgi “Women in Business and Management” hisobotida ayollar rahbarlik lavozimlaridagi ishtirok darajasi va mehnat bozori imkoniyatlari tahlil qilinadi. Hisobotda ayollarning mehnatga kirishi va ularning professional rivojiga to‘siq bo‘layotgan ijtimoiy va madaniy stereotiplar tilga olinadi.

Jahon Bankining “Women, Business and the Law” (2023) hisobotida esa ayollarning iqtisodiy faolligi yo‘lida mavjud huquqiy va ijtimoiy cheklovlar, ularning salbiy oqibatlarini ko‘rsatiladi.

UN Women (2022) tomonidan ishlab chiqilgan “Gender Equality and Women’s Empowerment” konsepsiyasi ayollarni iqtisodiy jihatdan mustahkamlashda ta’lim, raqamli savodxonlik va moliyaviy mustaqillik omillarini asosiy yo‘nalish sifatida ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda ayollar bandligi sohasi so‘nggi yillarda sezilarli o‘zgarishlarga duch kelmoqda. Davlat siyosati, iqtisodiy islohotlar va xalqaro hamkorliklar doirasida ayollarning mehnat bozoridagi ishtirokini oshirish, gender tengligini ta’minlash va ijtimoiy-iqtisodiy faolligini rag‘batlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli tadbirlar amalga oshirilmoqda. 2024-2025 yillarda bu jarayonlar yanada jadallashdi: yangi grantlar, loyihalar va statistik tendensiyalar ayollar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Quyida ushbu mavzuni batafsil ko‘rib chiqamiz, shu jumladan zamonaviy tendensiyalar, statistik ma’lumotlar, muammolar, imkoniyatlar va kelajak istiqbollari. Ma’lumotlar asosan rasmiy manbalar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va so‘nggi yangiliklarga asoslangan.

Zamonaviy Tendensiyalar

Davlat Siyosati va Tashabbuslarning Rivojlanishi:

- O‘zbekiston hukumati ayollar bandligini ta’minlash bo‘yicha maxsus dasturlarni kengaytirmoqda. Masalan, 2025 yil iyul oyida Vazirlar Mahkamasi ayollar bandligi va ijtimoiy faolligini ta’minlashga qaratilgan ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish uchun grantlar pasportini tasdiqladi. Bu loyihalar ayollarni ish bilan ta’minlash, kasb-hunarga o‘qitish va tadbirkorlikni rivojlantirishni nazarda tutadi.

Shuningdek, Oila va xotin-qizlar qo‘mitasi 2024 yilda “Xotin-qizlar bandligini ta’minlash” dasturini amalga oshirdi, bu doirasida ayollarning bandligini doimiy monitoring qilish va manzilli tahlil o‘tkazish rejalashtirilgan.

- Prezident Shavkat Mirziyoyevning “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida gender tengligi va ayollar huquqlarini himoya qilishga alohida e’tibor qaratilgan. Strategiyada ayollar va qizlarning o‘ziga xos ehtiyojlarini hal etish, shu jumladan mehnat bozoridagi tengsizlikni bartaraf etish ko‘zda tutilgan. 2024 yilda bu strategiya asosida yoshlarga oid davlat siyosatini 2025 yilgacha rivojlantirish bo‘yicha qarorlar qabul qilindi, unda ayollarning kasb-hunarga o‘qitilishi va IT sohasidagi ishtiroki rag‘batlantirilmoqda.

- “Ayollar daftari” tizimi kengaytirildi: 2024 yilda 251,400 nafar ayol doimiy ish o‘rinlari bilan ta’minlandi, 54,500 nafari esa jamoat ishlariga jalb qilindi. Bu tizim orqali ishsiz ayollar ro‘yxatga olinib, ularga subsidiyalar va kreditlar taqdim etilmoqda.

Statistik Tendensiyalar va Mehnat Bozoridagi O‘zgarishlar:

- Ayollar orasidagi ishsizlik darajasi 2024 yilda 6.632% ni tashkil etdi, bu oldingi yillarga nisbatan biroz pasaygan. Biroq, ayollarning mehnat kuchidagi ulushi 35.44% atrofida bo‘lib, erkaklarnikiga nisbatan pastroq. Jahon Banki hisobotiga ko‘ra, ayollarning kam bandligi va past maoshlari iqtisodiy o‘sishni to‘xtatmoqda va kambag‘allikni kuchaytirmoqda.

- Gender ish haqi farqi (GPG) muammosi saqlanib qolmoqda: ayollar erkaklarga nisbatan o‘rtacha 25-35% kam maosh oladi. Bu asosan ayollarning past maoshli sohalarda (ta’lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy xizmatlar) ko‘proq ishlashi bilan bog‘liq. 2022 yilda pandemiya ta’sirida GPG oshgan, ammo 2024 yilda biroz barqarorlashgan.

- Ayollar tadbirkorligi o‘smoqda: 2024 yilda 2.1 million nafar ayol tadbirkor faoliyat yuritmoqda, bu oldingi yillarga nisbatan o‘sishni ko‘rsatadi. BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP) hisobotiga ko‘ra, ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari kengaytirilgan.

Sohaviy O‘sish va Kasb-Hunarga O‘qitish:

- Tikuvchilik, tekstil va qishloq xo‘jaligi sohalari ayollar bandligida yetakchi. Masalan, bolalar bog‘chalari tizimi kengayishi ayollar uchun yangi ish o‘rinlari yaratmoqda: bog‘chalar ko‘payishi bilan ayollarning bandligi 12% ga oshgan.

- Kasb-hunarga o‘qitish dasturlari kengaytirilmoqda. Jahon Banki loyihasi (2019-2024) doirasida kasbiy ta’lim va ish joylashuvini yaxshilash bo‘yicha tadbirlar o‘tkazildi.

2024 yilda 252 ming nafardan ortiq ayol kasb-hunarga va tadbirkorlik ko‘nikmalariga o‘qitildi.

- Raqamli iqtisodiyot va IT sohasida ayollar ishtiroki 3% ga oshgan, ammo hali kam. “Bir million dasturchi” loyihasi qizlarni IT kasblariga jalb qilmoqda.

4. Xalqaro Hamkorlik va Islohotlar:

- Jahon Banki va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) bilan hamkorlikda gender tengligi bo‘yicha hisobotlar tayyorlandi. 2025 yilda XMT (IMF) maslahati bo‘yicha mehnat bozori islohotlari tezlashmoqda: ayollarning kam ishtiroki, informal bandlik va malaka mos kelmasligini bartaraf etish.

- BMT va UNICEF loyihalari orqali ayollar huquqlarini himoya qilish va bola parvarishi tizimini rivojlantirish bo‘yicha ishlar olib borilmoqda. 2024 yilda bola huquqlari konvensiyasining 35 yilligi munosabati bilan O‘zbekistonning vaziyat tahlili chop etildi.

5. Muammolar va Cheklovlar:

- Ayollarning iqtisodiy faolligi past: ular vaqtining 22% uy yumushlariga sarflanadi, bu mehnat bozorida ishtirokini cheklaydi. Ishsizlik ayollar orasida 50% ga yaqin, ko'pincha norasmiy ishlar va pensiya yo'qligi bilan bog'liq.

- Oliy ma'lumotli ayollar ulushi 13.2%, erkaklarnikiga nisbatan past (20%).

Migratsiya tendensiyalari: ayollar Turkiya va boshqa davlatlarga migratsiya qilmoqda, bu feminizatsiya jarayonini kuchaytirmoqda.

- Global tendensiyalar: Jahon Iqtisodiy Forumi hisobotiga ko'ra, 2025 yilda ish joylari o'zgarishi (texnologiyalar ta'sirida) ayollar uchun yangi muammolar yaratishi mumkin.

Imkoniyatlar

Moliyaviy va Grant Qo'llab-Quvvatlash

O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari doimiy ravishda kengaytirilmoqda. 2025-yilda bu yo'nalishda sezilarli o'sish kuzatilmoqda, chunki davlat va xalqaro tashkilotlar tomonidan ajratilayotgan mablag'lar hajmi oshgan. Masalan, Prezident qarori bilan 2025-yil 1-maydan boshlab ijobiy kredit tarixiga ega bo'lgan xotin-qizlarga 100 million so'mgacha garovsiz kreditlar ajratilmoqda, bu esa ayollarning o'z biznesini boshlashini osonlashtiradi. Shuningdek, tadbirkor ayollar loyihalariga qo'shimcha 200 million dollar yo'naltirilmoqda, bu mablag'lar turli banklar, jumladan O'zmilliybank (xizmatlar sohasida 200 ming nafar ayol uchun), Turonbank va boshqalar orqali taqsimlanmoqda.

BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP) hisobotiga ko'ra, ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun Finlyandiya Respublikasi kabi davlatlar tomonidan ajratilgan grantlar va tavsiyalar asosida yangi mexanizmlar joriy etilmoqda, shu jumladan tijorat nizolarini hal etishning arbitraj va vositachilik usullari.

Banklar (Xalq banki, Mikrokreditbank va Biznesni rivojlantirish banki) orqali 250 ta tavsiyaviy biznes loyihasi ishlab chiqilgan bo'lib, ularda ayollar uchun imtiyozli shartlar, masalan, past foiz stavkalari va uzoq muddatli to'lovlar nazarda tutilgan.

"Ayollar daftari" jamg'armasi orqali taqdim etilayotgan subsidiyalar esa ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini yaxshilashda muhim rol o'ynamoqda. 2025-yil 1-sentabrdan boshlab jamg'arma orqali uy-joy ijarasi uchun kompensatsiya (Toshkent va viloyat markazlarida BHMning 3 baravarigacha) va uy ta'mirlash uchun mablag' (BHMning 50 baravarigacha) ajratilmoqda.

Jamg'armaning daromad va xarajatlar parametrlari Vasiylik kengashi tomonidan mahalliy aholi ehtiyojlariga qarab tasdiqlanadi, bu esa subsidiyalarni manzilli va samarali taqsimlashni ta'minlaydi. Masalan, "Ayollar daftari"ga kiritilgan xotin-qizlarga tadbirkorlik faoliyatini boshlash uchun subsidiyalar, shu jumladan asbob-uskuna va mehnat qurollari sotib olish uchun mablag'lar ajratilmoqda. 2025-yilda bu

subsidiyalar “Kambag‘allik oilalar reyestri”ga kirgan oilalarga ustuvor tartibda berilmoqda, jami 28 turdagi ijtimoiy yordam turlarini o‘z ichiga oladi.

Umuman olganda, jamg‘arma hisobidan 52 milliard so‘mdan ortiq mablag‘ turli maqsadlarda, jumladan boshpanasiz ayollarga uy berish va moddiy yordam ko‘rsatish uchun yo‘naltirilgan.

Tadbirkorlik va Startaplar

Ayollar o‘z biznesini ochish va rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarga ega bo‘lib, bu jarayonda “Tadbirkor ayol” O‘zbekiston ishbilarmon ayollar assotsiatsiyasi markaziy rol o‘ynamoqda. Assotsiatsiya 1991-yildan beri faoliyat yuritib, 2025-yilda xalqaro maqomga ega bo‘lgan va turk dunyosi ayol yetakchilarini birlashtirgan forumlar o‘tkazmoqda. Masalan, 2025-yil may-iyun oylarida Toshkentda “Zamonaviy o‘zbek ayoli davri” forumi o‘tkazilib, unda ayollar tadbirkorligi uchun yangi imkoniyatlar muhokama qilingan va xorijiy tajribalar almashilgan. Assotsiatsiya a‘zolari 31 yillik tajribaga ega bo‘lib, tadbirkor ayollar ulushini 25 foizdan 40 foizga yetkazish bo‘yicha “Biznes ayollar” dasturini amalga oshirmoqda. 2025-yilda Sirdaryo viloyatida tadbirkor ayollar kengashi tomonidan bir qator kelishuvlarga erishilgan, shu jumladan hunarmandchilik va klaster tashkil etish loyihalari.

Hunarmandchilik va klasterlar orqali ayollar mahalliy va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatiga ega. Masalan, assotsiatsiya tomonidan tashkil etilgan ma‘rifiy aksiyalar va xalqaro konferensiyalar ayollar uchun yangi biznes g‘oyalarini amalga oshirishda ko‘maklashmoqda, jumladan Yevropada yangi imkoniyatlar ochilmoqda.

Startaplar uchun esa tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi bilan hamkorlikda ta‘lim loyihalari amalga oshirilmoqda, bu ayollarning kreativ yondashuvlarini rivojlantirishga yordam beradi. 2025-yilda assotsiatsiya tomonidan o‘tkazilgan forumlarda 300 dan ortiq ayol yetakchilar ishtirok etib, biznes loyihalarini muhokama qilgan.

Raqamli va Yuqori Maoshli Sohalar

IT va raqamli ko‘nikmalar kurslari ayollar uchun yuqori maoshli ish o‘rinlari yaratishda muhim omil bo‘lib turibdi. 2025-yilda O‘zbekistonda raqamli savodxonlik darajasi 97 foizga yetgan bo‘lsa-da, ayollar ishtirokini oshirish bo‘yicha maxsus dasturlar joriy etilmoqda. Masalan, INFOTEACH-2025 forumi Toshkentda o‘tkazilib, informatika va AKT fanidan dars beruvchi ayol o‘qituvchilarni birlashtirgan, bu esa yosh qizlarni IT kasblariga jalb qilmoqda. Shuningdek, Osiyo-Tinch okeani informatika olimpiadasi (APIO) 2025-yilda O‘zbekiston mezbonligida o‘tkazilmoqda, unda ayollar uchun ro‘yxatdan o‘tish ochiq.

“Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasi doirasida 2023-2025 yillarda 1,2 million yoshlar, jumladan ayollar, 8 ta yo‘nalish bo‘yicha onlayn IT kurslarida bepul o‘qitilmoqda.

“Yashil” iqtisodiyotga o‘tish esa ekologik loyihalar orqali yangi imkoniyatlar ochmoqda. Masalan, IT Park tomonidan ayollar uchun birinchi IT akademiyasi ishga tushirilgan bo‘lib, 300 dan ortiq ayol va qizlarga dasturlash va raqamli ko‘nikmalar o‘rgatilmoqda. Global Business Services Forum 2025 (GBSF 2025) da raqamli xizmatlar va autsorsing bo‘yicha ayollar uchun bepul kurslar taklif etilmoqda.

Bundan tashqari, “Rahbar ayollar maktabi” dasturi doirasida ayollar yetakchiligini rivojlantirish uchun raqamli kurslar o‘tkazilmoqda. IT sertifikatlar xarajatlarini 100 foiz qoplash imkoniyati mavjud, bu ayollarni yuqori maoshli sohalarga jalb qilmoqda.

Mahalliy va Jamoat Loyihalari

Mahallalarda maxsus markazlar, masalan, “Ishga marhamat” monomarkazlari, ayollarni tikuvchilik, kasanachilik va boshqa kasblarga o‘qitmoqda. 2025-yilda bu monomarkazlar faoliyatini tubdan ko‘rib chiqish va monitoringni kuchaytirish rejalashtirilgan, chunki ular kasbga tayyorlashning samarali yo‘li sifatida tan olingan.

Masalan, Navoiy va Buxoro viloyatlaridagi monomarkazlarda o‘quv sig‘imi 580-720 nafarga yetkazilgan bo‘lib, ayollar uchun tikuvchilik va hunarmandchilik kurslari tashkil etilmoqda.

Subsidiyalar orqali mehnat qurollari (masalan, tikuv mashinalari va asbob-uskunalar) taqdim etilmoqda, bu ayollarning o‘zini o‘zi band qilishiga yordam beradi.

“Ishga marhamat” monomarkazlari va kasb-hunarga o‘qitish markazlari 15 ta hududda faoliyat yuritmoqda, ularda ayollar uchun imtiyozli shartlar, jumladan bepul o‘quv kurslari mavjud.

Jamoat loyihalari doirasida xotin-qizlar tadbirkorlik markazlari va “Biznes ayollar” dasturi ayollar uchun yangi ish o‘rinlari yaratmoqda.

Toshkent shahrida o‘tkazilayotgan loyihalarda ayollar uchun subsidiyalar va kreditlar, shuningdek, kasb-hunar o‘quv markazlarida o‘qish imkoniyatlari taqdim etilmoqda.

Umuman, bu markazlar orqali ayollarning mehnat va turmush sharoitlari yaxshilanmoqda, jumladan zo‘ravonlikka uchragan ayollar uchun maxsus qo‘llab-quvvatlash dasturlari mavjud.

Kelajak Istiqbollari va Tavsiyalar

2025 yilda ayollar bandligi sohasida o‘shish kutilmoqda, ammo muammolarni hal etish uchun quyidagilar zarur:

- Bog‘chalar va ijtimoiy infratuzilmani kengaytirish uy yumushlarini kamaytiradi.
- Gender tengligi qonunlarini yanada kuchaytirish va monitoringni yaxshilash.
- Raqamli va “yashil” sohalarda ayollar ishtirokini oshirish.

Natijada, ayollar bandligining oshishi nafaqat gender tengligini ta‘minlaydi, balki umumiy iqtisodiy rivojlanishga hissa qo‘shadi. Bu jarayon O‘zbekistonning 2030

yilgacha bo'lgan strategiyasiga mos keladi. Agar qo'shimcha ma'lumot kerak bo'lsa, aniq sohalarga oid batafsilroq izlanish mumkin.

O'zbekiston sharoitida ayollar bandligini ta'minlash bo'yicha ijobiy natijalarga erishilgan bo'lsa-da, hali hal etilishi kerak bo'lgan muammolar talaygina. Ayollar ko'proq norasmiy sektor yoki past haq to'lanadigan xizmatlarda band. Masalan, oilaviy tadbirkorlik, uyda ishlab chiqarish, parrandachilik, tikuvchilik kabi sohalar.

Raqamli iqtisodiyot ayollar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq internetga kirish, raqamli savodxonlik va texnik vositalarning mavjudligi kabi infratuzilmaviy cheklovlar hali ham mavjud. Shuningdek, mehnat qonunchiligi bilan bog'liq muammolar – homiladorlik ta'tili, oilaviy sharoit sababli ish vaqti moslashuvchanligi, bolalar bog'chalari sonining yetarli emasligi kabi masalalar bandlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Boshqa davlatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, ayollar bandligini oshirishda davlat siyosati, biznes sektori va fuqarolik jamiyati hamkorligi zarur. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida erkaklar va ayollar mehnatdagi ishtiroki deyarli teng. Bu esa davlat tomonidan yaratilgan qulay sharoitlar – subsidiyalangan bolalar bog'chalari, masofaviy ishga ruxsat, gender tengligi targ'iboti bilan bog'liq.

Xulosa

Ayollar bandligi faqat iqtisodiy ko'rsatkich emas, balki inson kapitalining samarali ishlatilishi, gender tengligi va jamiyat barqarorligini ta'minlovchi muhim ijtimoiy ko'rsatkichdir. O'zbekiston sharoitida ayollar bandligini ta'minlash bo'yicha ijobiy siljishlar bo'lishiga qaramay, bu yo'nalishda tizimli va kompleks yondashuvlar talab etiladi.

Ayollarning masofaviy va raqamli ish imkoniyatlaridan foydalanishini kengaytirish uchun internet infratuzilmasini rivojlantirish va bepul IT kurslar tashkil etish.

Qishloq joylarda kasb-hunar markazlari sonini oshirish va transport imkoniyatlarini yaxshilash.

Ayollar tadbirkorligiga doir maxsus grantlar, imtiyozli kreditlar sonini ko'paytirish va ularga moliyaviy savodxonlik bo'yicha treninglar o'tkazish.

Ayollarni oliy ta'limga va STEM (fan, texnologiya, muhandislik, matematika) yo'nalishlariga jalb qilish orqali ularning raqobatbardoshligini oshirish.

Gender tengligi madaniyatini shakllantirish uchun ommaviy axborot vositalari, maktab va oliy ta'lim muassasalarida maxsus targ'ibot dasturlarini amalga oshirish.

Adabiyotlar.

1. Experiences of violence and harassment at work: A global first survey, 2022 International Labour Organization and Lloyd's Register Foundation. Available at: <https://journalss.org>

- [//www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/publication/wcms_863095.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/publication/wcms_863095.pdf)
2. The role of women in the modern world economy. 2023, October 21. Institute for Economic Research. Available at: <https://economy.kz/ru/Mnenija/id=382>
 3. Issues in the field of gender. Available at: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/topic/gender/overview>
 3. Abdurahmonov X., Zokirov Sh. Xotin-qizlarning tadbirkorlik va biznes faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha horij tajribasi [Foreign experience in supporting women's entrepreneurship and business activities]. Research Institute Neighborhood and Family» under the Ministry of Neighborhood and Family Support of the Republic of Uzbekistan. Scientific Progress, 2022, vol. 3, iss. 2.
 4. Bazhenov A.Yu. Women entrepreneurship: outlook potential for economy Development. Russian Journal of Entrepreneurship, 2018, May, vol. 19, no.
 5. International Labour Organization (ILO). *Women in Business and Management: The Business Case for Change*. Geneva: ILO, 2021. https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_700953/lang--en/index.htm
 6. World Bank. *Women, Business and the Law 2023*. Washington, DC: World Bank Group, 2023. <https://wbl.worldbank.org/en/reports>
 7. UN Women. *Progress of the World's Women 2019–2020: Families in a Changing World*. New York: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, 2020. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/06/progress-of-the-worlds-women-2019-2020>
 8. United Nations Development Programme (UNDP). *Human Development Report 2023: Gender Equality and Human Security*. New York: UNDP, 2023. <https://hdr.undp.org>
 9. OECD. *Women at Work in G20 Countries: Progress and Policy Action*. OECD Publishing, Paris, 2022. <https://www.oecd.org/g20/topics/employment-and-social-policy/women-at-work.htm>
 10. Qodirova, D. R. (2022). "Ayollar bandligini oshirishda mehnat bozorining gender xususiyatlari." *Ijtimoiy fanlar*, №3, 88–94.
 11. To'xtasinov, S. (2021). *Ayollar mehnati va bandligi: ijtimoiy-iqtisodiy aspektlar*. Toshkent: Iqtisodiyot va ta'lim nashriyoti.
 12. Nazarova, G. T. (2022). "O'zbekiston Respublikasida ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari." *Iqtisodiyot va innovatsiyalar*, №5, 35–42